

נערך ע"י יחזקאל הרטמן

9) שולחן ערוך ס"י תעה

א (א) *איטול ידיו ויברך על נטילת ידים*. ויקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, (ב) *ויאחזם בידו *ויברך 'המוציא' ועל אכילת מצה*, ואחר-כך יבצע מהשלימה (ג) העליונה ומהפרוסה (ג) *ימשתיהן ביחד ויטבלם (א) במלח, הגה (ד) ואין המנהג לטבלם במלח (ה) בלילה ראשונה, דפת נקי אין צריך מלח, (ו) ויאכלם (ז) בהסיבה (ח) ביחד (ט) *כזית מכל אחד. *ואם אינו יכול לאכול כשני זיתים ביחד, יאכל (י) של (ז) 'המוציא' תחלה (יא) ואחר-כך של 'אכילת מצה'. 'ואחר-כך יקח (יב) כזית מרור (יג) *וישקענו כולו (ד) בחרוסת, ולא ישהנו בתוכו, שלא יבטל (ו) טעם מרירותו, *וימטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו, ויברך על אכילת מרור' (יז) ויאכלנו בלא (י) הסיבה. ואחר-כך נוטל (טו) מצה שלישית ובוצע ממנה [*] (טז) *וכורכה עם המרור (יז) 'וטובלה (ח) בחרוסת הגה ויש אומרים (יח) דאין לטובלו, וכן הוא במנהגים, (יט) וכן ראינו נוהגין, (כ) *ואומר 'זכר למקדש (ט) (כא) כהלל' (כב) ואוכלן ביחד (כג) בהסיבה. ומשברך על אכילת מצה' לא (י) יסית בדבר שאינו מענין הסעודה עד שיאכל כריכה זו, (כד) כדן שתעלה ברכת אכילת מצה וברכת אכילת מרור גם לכריכה זו: ב (כה) לאם אין לו (י) ירקות לטיבול ראשון אלא מרור, יברך עליו *בטיבול

10) משנה ברורה ס"י תעה

ועלין יאכלם ביחד: (ט) כזית מכל אחד. מן הפרוסה כדוראי צריך כזית, דהא מברכין על אכילת מצה ואין אכילה פחותה מכזית, אבל פרוסת 'המוציא', הלא קיימא לן ד'המוציא' מברכין אפילו על פחות מכזית, וכנ"ל בסימן רי: (י) אלא משום דיש פוסקין שסוברין דברכת 'המוציא' קאי על הפרוסה וברכת 'על אכילת מצה' קאי על השלימה, לכך צריך מכל אחת כזית. והסכימו האחרונים דצריך רק להכניס לפיהו את שני הזיתים בבת-אחת ולרסקם, (ב) אבל אין מחייב לבלועם בבת-אחת, אלא אכילתו עד סופה יותר מכתב-אחת ואחר-כך יבלע השאר. ובדיעבד אפילו בלע הכזית מעט מעט יצא, כל שלא שהה מתחלה כזית ושיבלע כזית לערך בבת-אחת ואחר-כך (י) של 'המוציא' תחלה. היא השלימה העליונה, שמעיקר הדין עלה קאי ברכת 'המוציא'. ולא הוי כהפסק בדיעבד מה שאוכלה בין ברכת 'אכילת מצה' לאכילת הפרוסה, (ט) כיון שהיא באה לצורך אותו כזית, דהיינו לצורך ברכת 'המוציא' שצריך לברך גם על כזית של הפרוסה. וכתבו הפוסקים, שצריך לאכול (י) גם כזית ראשון של 'המוציא' בהסיבה: (יא) ואחר-כך של 'אכילת מצה'. ובדיעבד אם אכל כזית אחד, (יב) בין מהשלימה ובין מהפרוסה, יצא (יב) כזית מרור. ואפילו אכל קלת שלם עם העלין כברייתא לא יצא, (יג) כל שאין בו כזית [תה"ד]: (יג) וישקענו (טז) וכורכה עם המרור. וצריך כזית מצה (טו) וכזית מרור. וטעם כריכה זו (טו) כדי לצאת דעת הלל, דסבירא ליה דקרא ד"על מצות ומרורים יאכלוהו" בהדי הדדי משמע. ומכל מקום, לצאת רק בזה ידי אכילת מצה ואכילת מרור אי אפשר בזמן הזה אפילו להלל, דכיון דמרור בזמן הזה דליכא פסח אינו רק מדרבנן, ועל-כן כשיאכלם ביחד אתי טעם מרור ומכיל לה לטעם מצה, שהווא מדאורייתא אפילו בזמן הזה, ומשום זה צריך לאכול מתחלה כל אחד בפני עצמו, ואחר-כך אוכל שניהם ביחד כדי לעשות זכר לזמן שהיה מקדש קיים ודקריבו פסח, ואז לפי דעת הלל היו אוכלים מצה ומרור ביחד: (יז) וטובלה בחרוסת-שהיו (יז) כריכה זו היא זכר

11) שולחן ערוך ס"י תעה

א *לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה תחת המפה (ב) כזית (א) כזית (ב) כל אחד, זכר לפסח הנאכל (ג) על השובע. (ד) *ויאכלנו בהסיבה (ה) ולא יברך עליו. [*] (ו) *יניחה זחיר (ז) משנה ברורה ס"י תעה

א (א) כזית. ולכתחלה טוב (ב) שיקח שני זיתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו: (ב) כל אחד. ואף (ג) נשים חייבות בזה: (ג) על השובע. ועיין לעיל בסימן תעו סעיף א בהג"ה וכמה שכתבנו שם במשנה ברורה: (ד) ויאכלנו בהסיבה. ובדיעבד אם שכח ואכלו בלא הסיבה, (ג) אינו צריך לחזור ולאכול (ז) אם קשה עליו האכילה: (ז) ולא יברך עליו. שהוא רק לזכר, וכנ"ל. כתב שלי"ה: ראינו מבני עליה שהיו מנשקין המצות והמרור, וכן הסוכה כבניסתו וביציאתו, וכן ארבעה מינים שכלולם, והכל לחיוב המצוה, ואשרי מי שעובד ה' בשמחה: (ו) ויהא זחיר וכו'. שכיח שהוא

שהשיעור הוא כחצי ביצה צריך לשער בכביצה בזמנו. ועיין בשערי-תשובה שהכריע שיש לחלק בזה לענין שיעורין בין דבר שחייבו מן התורה לדבר שחייבו מדרבנן, כגון מרור בזמן הזה ואפיקומן (ט) וכוסות, ונמצא לפי זה בזמנו יחייב-לאכול מצה עד כשיעור ביצה, ומרור יצא בדיעבד אף אם לא אכל רק כשליש ביצה, וכנ"ל. ועיין כמה שכתבנו לעיל בסימן רעא

(כה) *זה אחר זה *שלא (י) כסדר (כו) לא יצא: ט *שיעור הכוס, (כז) רביעית (כח) לאחר שימזגנו (כט) (אם רוצה למזוג), *וישתה (ל) כולו או (לא) רובו. *ואם יש בו הרבה רביעיות, (לא) שותין ממנו כליכך בני-אדם (לב) כמנין רביעיות שבו. *ויש אומרים שצריך לשתות (לג) רוב הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות. (וצריך לשתות השיעור (יג) (לד) שלא בהפסק גדול בינתיים) (כ"י בשם רוקח): י *מי שאינו שותה יין (לה) מפני שמזיקו או שונאו, צריך (יג) לדחוק עצמו ולשתות (לו) לקיים מצות (לז) ארבע כוסות: יא *מצוה לחזור אחר (לח) יין (יז) אדם

3) ביאור הלכה ס"י תעד

וכמבואר בסעיף די: * וישתה כולו או רובו. עיין במשנה ברורה. והנה רוב רביעית הוא שיעור מלא וגומא באדם בינוני, ואם הוא אדם גדול שמתא לאוגמו ידיה הוא יותר מרוב רביעית, צריך דוקא מלא לוגמו ידיה, כן נתבאר לעיל בסימן רעא לענין קידוש, עיין שם בסעיף יג במשנה ברורה, וכל-שכן לענין ד' כוסות. ועיין שם בביאור הלכה שהכריענו עוד, דלענין ד' כוסות בעינין רוב כוס לחומרא, וכגון שהוא אדם קטן שנעשה בן י"ג, דמלא לוגמו ידיה הוא פחות מרוב רביעית, צריך דוקא רוב רביעית. ומצאנו כעת להר"ן פרק ערבי ספחים דיבור ופתחול"אם טעם' שכתב ג"כ כן כדברינו, וכן כתב מהר"ם חלאווה בחידושי

2) משנה ברורה ס"י תעד

רוב רביעית: (לג) רוב הכוס אפילו וכו'. אף שבעלמא די ברוב רביעית אפילו מכוס גדול, הכא לענין כוסות חמיר טפי, דבעינן דוקא רוב כוס ואם לאו לא יצא. ולדינא קיימא לן (מד) כדעה הראשונה. ומכל מקום אם אין בדעתו לשתות הרבה לא יקח כוס גדול, (מס) רק כוס שמחזיק רביעית, כדי לחוש לדעה זו: (לד) שלא בהפסק גדול. דהיינו, (מו) שלא ישהה בשתיית רוב הכוס יותר מכדי אכילת פרס, ואם שהה יותר

4) משנה ברורה ס"י רעא

הצדדים: (טז) והוא וכו'. ושיעור זה די (סז) אפילו אם היה הכוס גדול שמחזיק כמה רביעיות: (סח) רובו של רביעית. מכזית, אבל פרוסת 'המוציא', הלא קיימא לן ד'המוציא' מברכין אפילו על פחות מכזית, וכנ"ל בסימן רי: (י) אלא משום דיש היינו (פז) באדם בינוני מחזיק שיעורין כן, אבל באדם גדול ביותר משערינן כמלא לוגמו ידיה לפי גדלו, ומכל מקום לא בעי לשתות טפי מרביעית, ודע, דשיעור רביעית הוא כמעט מלא שתי קליפות מביצה בינונית של תרנגולת, והוא שיעור ביצה ומחצה עם הקליפה, דלוג הוא ששה ביצים, וממלא רביעית הלוג הוא ביצה וחצי "מ"א ופמ"ג ס"ו ר"ד" וממלא רביעית הלוג הוא ביצה וחצי

ובח"י הלכות פסח וש"א] *ויש מחמירין מאד בענין השיעורין, והזכירו הדביצים נתקטנו בזמננו למחצית ממה שהיה בימי הגמרא, ועל-כן שיעור רביעית הוא בכפלים, וכן נפקא-מינה מזה לענין כזית מצה שהוא חצי ביצה, כמבואר בסימן תפו. ועיין בביאור הלכה מה שכתבנו בענין זה, דנכון לחוש לדבריהם לענין קידוש של לילה, ועל-כל-פנים יראה לכתחלה שיחזיק הכוס כשני ביצים, והשתייה, אף שהכוס גדול, די שישתה כמלא לוגמו ידיה. ודע עוד, דהשיעור של

5) ביאור הלכה ס"י רעא

ביצים], ועל-כן צריך עיין גדול בענין השיעורים, שכאשר נבוא לבחינה אנו וראים ששני השיעורים סותרים, היינו השיעור רביעית ששיער רב חסדא [בפסחים ק"ט] על-פי חשבון מ' טאה למקוה, והוא מוסכם להלכה בפוסקים, ולפי מה שמצדד הצל"ח וגם הגאון החת"סופר [בחשובה קכ"ז אור"ח] הוא מחזיק ג' ביצים בינונים שלנו עם הקליפה, ולפי מה דמוכח בגמרא דיומא הנ"ל לא יחזיק לכל היותר כי אם שני ביצים. ולמעשה נראה, דלענין דאורייתא, נכון כזית מצה בלילה-פסח, כדוראי יש להחמיר כדבריהם, וכן לענין קידוש של לילה דעיקרו הוא דאורייתא, גם-כן נכון לחוש לכתחלה לדברי הצל"ח הנ"ל, וכן בחת"סופר מחמיר גם-כן לענין רביעית כדבריו [ומיהו, לענין קידוש שחריף ולשאר כוס של ברכה יש לסמוך על מנהג העולם שנוהגין כמבואר במגן-אברהם ושארי אחרונים], ועל-כל-פנים יראה לכתחלה שיחזיק הכוס כשני ביצים עם הקליפה וכנ"ל. ודע עוד, דאפילו לדברי הצל"ח שהכוס צריך להחזיק בני ביצים שלנו, מכל מקום לענין שתיית הכוס בודאי יש לסמוך בליק של ישתה אלא כמלא לוגמו ידיה, אף שלא יעלה כי אם עד קרוב לשליש הכוס, וכמו שפסק בדרך-החיים דלכל אחד כמלא לוגמו ידיה משערינן, ואף שפקפגנו לעיל

6) שולחן ערוך ס"י תפו ובו סעיף אחד:

א *שיעור כזית, יש אומרים (א) דהוי (ב) כחצי ביצה: הגה (ב) ויאכלנו ביחד ולא מעט מעט. (ג) ובירקות צריך למעך חלל האויר שבין הירק, ולשער שיעור הכזית

7) משנה ברורה ס"י תפו בירקות עצמו ולא (ג) באויר שביניהם:

א (א) דהוי כחצי ביצה. בינונית עם קליפתה. ודעת הרמב"ם, דכזית הוא כשליש ביצה. ועיין במגן-אברהם וביאור הגר"א מה שכתבו בזה. ולענין דינא, במצוה דאורייתא, (ב) כגון במצות עשה דאכילת מצה, יש להחמיר ולאכול על-כל-פנים כחצי ביצה [אם לא שהוא חולה וקשה לו לאכול כחצי ביצה, (ג) יכול לסמוך על הרמב"ם], ולענין מרור וכחאי גוונא שהוא דרבנן, יש לסמוך בדיעבד אם אכל כשליש ביצה, (ג) אך לכתחלה, כיון שצריך לברך על המרור נראה דאין להקל בזה, אם לא שהוא אדם חלש וקשה לו, יכול לסמוך ולאכול רק כשליש, וכנ"ל. ולענין ברכת-המזון ששיעורו

8) המשך המשנה ברורה ס"י תפו וכנ"ל בסימן קנח סעיף ב, עיין שם. ועתה נחזור לעניינו: דע, דמה שכתב המחבר כזית - כחצי ביצה, לאו מילתא פסחית היא בזמננו, דיש מאחרונים (ז) שהזכירו, דביצים המצטיים בזמננו נתקטנו הרבה עד למחצה מכפי שהיו בימים הקדמונים שבהם שיעור חכמים, ולפי זה בכל מקום